

Möte med ett Geni

Ni kommer inte att tro mig. Ändå är det jag ska berätta helt sant. Jag hade precis fotograferat Davidstatyn på torget La Piazza de la Senorío i Florens, när den lilla damen med det svarta hucklet vinkade in mig i sin lilla tobaksbutik. Hon var väderbiten, hade en hy som brun pergament, stod böjd över en käpp och plirade med sina mörka ögon.

"Buongiorno", försökte jag på min halvsvajiga turistitalienska. Kvinna log ett tandlöst leende och pekade inåt butiken. Hon envisades med att jag skulle ta med min treväxlade hyrcykel in.

"Il maestro espera, presto", väste hon och knuffade mig i ryggen med käppen, allt längre in i butiken. Det doftade tobak, tidningssvärta och frukt i den lilla lokalen. Väggarna var vitkalkade, förutom den bakre väggen som var teglad i en murrig röd färg. Kvinnan pekade mot en brun dörr, som låg längst in i butiken. Trävirket var gammalt, fårat och doldes halvt om halvt av ett snusbrunt skynke. Hon pekade på handtaget, nickade ivrigt. Hon ville verkligen att jag skulle gå in. Någon väntade tydligen. "Il maestro", vem det nu kunde vara. Min nyfikenhet var väckt. Jag tryckte ned handtaget och tog steget in.

Det kändes som ett vinddrag som ökade i styrka hela tiden. Det rev och slet i min blus och kjol och jag var tvungen att blunda, fick hålla mig i styret för att inte ramla. Det kom en doft av oliv och ceder i min näsa och plötsligt hörde jag röster som skrek och ett högt ljud från något som verkade rulla fram. Jag famlade efter en öppning, såg knappt nånting men stötte plötsligt emot en fast yta. Det tog en sekund innan jag insåg att det var en dörr. Jag lutade huvudet mot den och famlade efter handtaget. Allt doftade kärnfriskt, nymålat och fräscht. Ett tryck på handtaget och jag kom ut på den andra sidan.

*

Jag stod högst uppe på en trappavsats och kisade mot solen. Trappan ledde nerför en mur mot flodkanten och längst ner vid vattnet satt en man i gammaldags kläder och målade på en uppspänd duk. Doften från floden kändes unken och det bruna vattnet gled sakta fram mot Ponte Vecchio. Jag hajade plötsligt till. Det var ljuden, eller rättare sagt frånvaron av ljud. Inga bilar, tutor eller larmande storstadstrafik. Bara ett surrande som från en stor bikupa. Jag fnissade till. En storstad betagen alla tjugonde århundradets illjud. Det jag hörde var surret från alla människor, pratet, ropandet och rösterna som kastade sina ekon mellan husväggar och gator, några klapper av hästhovar och på motsatta sidan såg jag vagnar dragna av oxar. Människorna hade grova kläder, såg ut som hämtade från en annan tid. Jag nöp mig i armen, det kändes som på riktigt men jag var ändå osäker.

Den gamle mannen med penslarna vände sig om. Han hade snö vitt långt hår på sidorna och var alldeles kal upptill. Ansiktet var fårat och han plirade på mig med vakna ögon. Vid hans fötter satt en ung man iförd en fotsid dräkt. Jag studsade till när jag insåg att han satt där och smorde in sin herres nakna fötter. Jag kände igen den gamle direkt, insåg att det självporträtt han gjorde och som bevarats till vår tid, stämde precis. Han vinkade med penseln och log.

- Kom hit! Du är väntad, min vän.

Han slog ut med handen mot ett bord intill, där det stod uppdukad glas och vin samt en skål med frukt. Det gick kalla kårar utefter ryggen på mig. Det var ingen tvekan. Det var han. Frågan var snarare hur jag själv hade hamnat här, i alldeles fel tid. Jag kånkade ner cykeln för trapporna och ledde den fram mot mannen. Han gav den en uppskattande blick, nickade och smackade belåtet. Jag började med nervositet i rösten att försöka mig på nån slags hälsningsfras.

- Tack, det är en ära för mig. Ni har alltid varit en stor förebild för mig och jag känner en stor beundran för era verk.

- Ja, ja. Ta det lugnt. Ni behöver inte smickra mig på det viset. Men jag känner mig nöjd med att det lyckades.

- Vilket då?

- Ja, att få hit er från er tid. Jag var osäker på om det kunde fungera, en sak är ju att göra något i teorin, en annan är ju att få det att fungera i praktiken. Men här är ni ju. Och till och med tillsammans med en sån där velociped jag har ritat.

Jag hade på tungan att berätta för honom att den han ritade på 1500-talet överensstämde exakt med den jag cyklade på idag, medan kunskapen om utväxling med nav och kedja och trampor i mitten på cykeln återupptäcktes först i början av 1900-talet. Förmodligen skulle han lägga upp ett flatgarv om han fick höra talas om de där groteska 1800-talscyklarna där framhjulet var två meter högt och bakhjulet tre decimeter, bara det ett monument över att mannen hade varit 400 år före sin tid och att vi människor under flera hundra år glömde bort den kunskap som fanns förr. Han tog mig över axeln och drog iväg över gräsplätten till bordet och fyllde på vin i bägarna. Vi skålade, vinet var sött och starkt och smakade nästan som ett nutida amaronevin. Han pekade bort mot den påbörjade tavlan. Det var ett ansikte. Ett kvinnoansikte.

- Som ni ser blir inte allt jag gör särskilt bra. Den här tavlan har jag försökt få stil på jag, vet inte hur länge. Precis när ni kom var jag på väg att skära sönder duken för gott. Den blir inte bra. Hon ser så oengagerad ut, alldeles passiv och neutral ut. Vad tycker ni?

Jag kände lite yrsel när jag insåg vad han var på väg att göra. Mona Lisa, en av Louvrens mest vaktade konstskatter. Och här stod Leonardo och funderade på att skära sönder mästerverket.

- Men, men... det är ju Mona Lisa?

- Mona Lisa? Nej, hon heter Anna Maria. Hon arbetar i köket hos Francesco del Giocondo. Det som först fångade mig var att hon serverade vid hans bord, ständigt tigande, surande och aldrig rörde hon en enda min oavsett vad vi pratade om. Det föll sig naturligt att försöka avbilda det här fullständigt neutrala ansiktsuttrycket, ett slags ingenting i mänsklig form, tänkte jag mig. Men det vill sig inte. Jag har till och med låtit min unge lärling Rafael, vet inte om han är bekant för er, göra minst hundra skisser på varianter av ansiktet, men jag känner mig inte nöjd med nån av dem. Han är bra, den lille Rafael, men inte särskilt lysande. Vi får väl se om det blir nåt av honom.

Jag betraktade målningen igen. Det var ju Mona Lisa, men ändå inte. Det var nåt med munnen. Det stämde inte. Leendet var borta. Munnen halvöppen, rak och helt neutral.

- Men då måste hon väl ha fått höra en och annan hemlighet när ni festade om?

- Ja då, hon skulle kunna berätta ett och annat den flickan. Vi roade oss furstligt med många "bellissimo fanciullo". Men hon har alltid varit lojal och hållit sin mun. Annars går det henne illa.

Plötsligt fick jag en idé, kände att jag måste försöka. Kände mig ju osäker på vad som skulle hända i vår tid med tavlan, om han plötsligt rev sönder duken.

- Men kunde inte de här hemligheterna ändå finnas med på målningen? Kunde det inte bli en spännande kontrast att ansiktet är helt neutralt men att något gåtfullt ändå strålar ut från kvinnan? Kanske att hon ler bara lite grann. Som om hon vet något som betraktaren inte vet.

Leonardo stannade upp och betraktade mig med plirande blick. Hans mun klövs av ett brett leende.

- Jamen, det är ju lysande. En målning som visar en hemlighet som aldrig kan röjas. Att jag inte har tänkt på det. Och jag som älskar koder, hemligheter och sånt som andra inte kan lista ut. Det var ju så jag började skriva min spegelskrift med vänster hand, som en övning att hitta ett sätt att göra mina arbeten mindre åtkomliga för hänsynslösa tjuvar. Min vän, ni har talang. Jag ska genast ta itu med det när vårt möte är slut.

Vi slog oss ner i de bekväma stolarna som stod uppställda vid bordet. Ett parasoll skyddade mot det värsta solljuset och värmen. Jag kände mig lite tagen av att kanske ha räddat Mona Lisa till eftervärlden, genom min insats. Jag förstod att den unge mannen som ständigt befann sig i närheten måste vara Melzi, som under Leonardos senare år var hans skyddsling och förmodligen även älskare. Eftersom Mona Lisa först omnämns i ett brev runt 1517, förstod jag att vårt möte ägde rum något eller några år dessförinnan.

- Men nu måste jag få höra om mig. Vad blev det av alla mina uppfinningar? Kom något i bruk? Hur ser ni på mig där du kommer ifrån?

Han log, plirade mot mig och sjönk tillbaka mot stolsryggen, väntade på att jag skulle börja berätta.

- Ja, vad ska jag säga. Ni blev världens största universalgeni, världsberömd för era uppfinningar men framför allt att ni lyckades förena alla vetenskaper på ett unikt sätt.

- Äsch, så har det ju egentligen alltid varit. Att allt hör ihop. Ni förstår, när jag skapar en tavla använder jag alla de här kunskaperna. Det handlar om form, färg, optik för perspektiv och ljussättning, anatomi och mekanik för kroppar i rörelse, geologi för att efterlikna olika landskap. Allt smälter ihop.

- Men var har ni lärt er allt om de här olika vetenskaperna?

- Av nyfikenhet, vetgirighet. Jag är en "uomo senza lettere", har ingen boklig bildning alls egentligen.

- Ni har ju gjort ritningar till de mest fantastiska skapelser. Helikoptern, dykarutrustning, broar och slussar, bevattningssystem och krigsmaskiner. Vad drev er till de områdena, när ni ständigt hade ont om tid för era målningar, skulpturer och teckningar?

- Som i alla tider. Konstnärer måste leva. Ha en beskyddare. Nån som kan sörja för att skapandet får ske under trygga former. Man önskar sig trygghet och en säkrad ekonomi. Så svaret är enkelt...pengar. Furstar betalar bättre för krigsmaskiner än konstverk. Cecare Borgia, den gamle sängvätaren som jag arbetade för under ett antal år, ville bara att jag skulle tillverka krigsmaskiner så att han kunde befästa sin makt. Så jag gjorde det på dagarna. Det var stridsvagnar, konstruktioner för att stöta bort stormningsstegar, armborstspännare, katapulter och multipla bomber i en ständig ström som kom ut från mitt ritstift. Men på kvällar och nätter målade jag, studerade optik och mekanik. Gjorde sånt som kunde hjälpa mänskligheten istället.

- Hur gick det med bronshästen? Den som var till familjen Sforza?

- Den är omöjlig. Jag har hållit på med den i mer än tjugo år. Modellen finns i trä, men har inte gjutits i brons, som det var tänkt. Men det går, om vi får bättre betalt. Den kommer att slå Marcus Aurelius staty med råge.

- Ja, vi vet det. Man tror att ni aldrig riktigt gav projektet tid. Att ni inte gjorde färdigt arbetet, som mycket annat.

- Bah! Lätt att säga. Man måste vila från pennan ibland och istället utforska matematiken eller astronomin. Men visst, lösningen har en större skönhet än själva utförandet. Ofta finns inte material. Så ni menar att den här hästen aldrig uppfördes.
 - Ja, tyvärr.
 - Allt detta arbete. Alla anteckningar, som jag ska samla ihop och ge ut i minst 100 band, de kommer att bli mitt livsverk.
 - Javisst, så är det, ljög jag. Jag hade inte hjärta att berätta att allt skulle komma att spridas för vinden och att bara en bråkdel av samlingarna skulle bevaras för eftervärlden.
 - Så hur ser man på mig i er tid?
 - Den tid ni lever i kallar vi renässansen, tiden då de klassiska idealen återuppväcktes.
 - Renässansen, det var ett vackert namn.
 - Ja, och ni är en av förgrundsfigurerna. Som lyckades förena uppfinningsförmågans praktiska sida med ett knivskarpt intellekt. Det är ni och sen Michelangelo förstås.
 - Äsch, den högfärdiga tölpen. Hans Pietà är inget annat än ett elevarbete. Jag undrar om han har knackat en enda slag i den marmorn. Och den där Davidstatyn som står här borta på Piazza della Signoria är ju grotesk i proportionerna. Näsan är ju nästan lika lång som mannens könsorgan. Avståndet mellan knäet till höften är inte heller proportionerligt med bredden mellan axlarna. En riktig klåpare med storhetsvansinne är han.
 - Oj, jag visste inte att det var så....
 - En uppkomling, som fjäskar för både furstar och prästerskap. Som spelar from och dömer sin omgivning. Ingen vän till mig.
 - Nåja, i alla fall...era anteckningar sparades till eftervärlden och anses vara tidlöst vackra och stor konst.
 - Äsch, det kluddret. Det är ju bara minnesanteckningar.
 - Får jag fråga något personligt?
 - Javisst. Jag väljer ju alltid själv om jag vill svara.
- Han plirade med sina kloka ögon och strök det vita långa håret bakåt.
- Hur är det med er sexuella läggning? I böckerna från vår tid skriver man att ni var homosexuell och under ert liv hade två män vid er sida, Salai och Melzi. Stämmer det?
 - Jag har haft många män under min levnad. Vad är det för konstigt med det? I Grekland var det vanligare än mellan man och kvinna. I vår tid är det fortfarande mycket vanligt, även om kyrkan lite halvhjärtat fördömer det. Ett löjligt hyckleri, eftersom de flesta präster själva har en egen liten pojkstjärt att smeka. Men ja, vackra gossar har alltid varit min smak. Salai har varit vid min sida i snart femton år. Melzi? Ja, den unge konstnären Francesco Melzi håller jag kär. Precis som ett dussin andra har fallit mig i smaken.
- Han log, sprack upp i ett barnsligt stolt leende, alldeles ovetande om vilka fördömanden och häxjakter som senare skulle komma att prägla inställningen till de homosexuella.
- Alla dessa uppfinningar ni har gjort. Vilken är det ni tycker bäst om?
 - Ja, ingen lätt fråga. Men den där velocipeden du har med dig, tyckte jag om att rita. Vi försökte bygga en också, men remmen som förenade naven gick jämt av. Så var det hela tiden. Idén var bra, men materialen för klena. Ja, sen har ju fåglars flykt alltid fascinerat mig. Vem har inte drömt om att kunna flyga? Även där var det materialet som svek, oavsett om det var en flygmaskin eller rotormaskin jag ville bygga.
 - Vet ni, båda finns idag där jag hör hemma. Det åker flygplan kors och tvärs över hela jordklotet numera.

Och den där rotormaskinen kallar vi helikopter. Den startar och landar alldeles vertikalt.

- Ja, jag tänkte mig nästan det. Bevattningssystemen och slusstrapporna då?

- Jodå, alla idéerna har hjälpt mänskligheten framåt. Till rikare skördar och bättre transporter.

- Gott. Men jag hoppas att alla mina krigsmaskiner inte blev av. Hur blev det med det?

Han skulle inte tro mig om jag talade om med vilken frenesi människorna genom århundradena hittat på nya sätt att ta ihjäl varandra. Och att dessvärre principerna bakom hans kulsprutor och undervattensbåtar visst blev verklighet.

- Nja, det är mest de vackraste idéerna som stått emot tidens tand.

Han såg nog inte att jag höll fingrarna i kors bakom ryggen.

- Men visa mig något från er tid, jag bli ju nyfiken.

Jag började känna i fickorna och halade upp min mobil. Den hade såklart ingen mottagning för telefon, men jag visade honom funktionerna. Han satt tyst och lyssnade uppmärksamt på min berättelse, skakade lite lätt på huvudet och log. Han tog telefonen ifrån mig. Två minuter senare lutade han sig tillbaka och började spela "Harpan". Jag gav honom ett tuggummi "Extra spearmint", som han tuggade eftertänksamt på. Han frågade flera gånger hur det kom sig att man inte skulle äta det, vad själva vitsen var med att bara tugga. Sen berättade jag om industrialismens tidevarv och sen framåt, ända till våra dagars Internet och Google. Han såg både intresserad och förvånad ut. När jag inte kom på nåt mer att berätta, lutade han sig tillbaka och slöt ögonen.

- Tänk om man fick vara med på din tid. Se alla underverken, uppfinningarna och kanske få sitta i ett sånt där flygplan och sväva över marken. Vi får väl se om jag kan lista ut ett sätt att själv få resa.

Han reste sig ur stolen och tog mig vid handen.

- Kom med här ska du få se nåt roligt. Den här gåtan har jag klurat på i flera dagar. Men nu stämmer allt. Jag visste att det skulle ta tid, men att det måste finnas nån lösning.

Vid ett annat bord, allra längst ned mot flodbanken var ett stort ark utbrett över bordet. Jag lutade mig över bordet och kunde utläsa en mängd beräkningar, något som såg ut att handla om matematik.

- Vad är det?

- En gåta som ingen löst. I alla fall har man sagt mig det. Så jag var ju bara tvungen att försöka.

- Men vad går det ut på då?

- Jo, det är en diofantisk ekvation. Titta här, du ser $ax + by = c$ där a , b och c är kända heltalskonstanter och x och y är obekanta men förutsätts vara heltal. Den här ekvationen har ju en lösning om c är en heltalsmultipel av den största gemensamma delaren av a och b , annars har den inga lösningar. Men jag har hittat lösningen ändå, även om det tog lite tid att klura ut. Nu stämmer ekvationen...

Han log sitt godmodiga leende, lite pojaktigt okynnt. Själv kände jag mig alldeles torr i munnen. Jag var ju ingen matematiker direkt, men vem har inte hört talas om Fermats gåta. Jag hade läst nånstans att det var en gåta som sysselsatt matematiker i 400 år och att den knäcktes först i mitten av 1990-talet av nån matematiker som låst in sig i 20 år med en skog av datorer och assistenter. Här stod Leonardo och visade lite stolt upp lösningen, mer än hundra år innan Fermat ens föddes.

- Det börjar närma sig slutet på ditt besök. Det är dags att ta adjö. För att komma tillbaka följer du den här

kartan jag ska rita.

Han bredde ut en rulle på bordet och tog två pennor. Han ritade flyhänt upp ett antal kvarter och drog en linje för att visa vägen. Han ritade snabbt från båda hållen samtidigt. Hus och kvarter med gator tog form och sen en pil som visade vägen hem till mitt liv.

Jag tog den i handen och vi skakade hand.

- Tack, Leonardo. Vilken upplevelse. Att ha mött er. Jag är stum av beundran.

- Tack. Det var intressant att få träffa någon tidsresenär så här. Nöjet är även mitt.

Jag hämtade cykeln och lade upp kartan mot styret. Leonardo pekade med handen mot en trappa i änden av den öppna planen.

- Där borta får du gå upp.

Jag släpade cykeln upp för trapporna och kom fram precis vid Ponte Vecchio. Det var ett öronbedövande larm på gatorna, människor skrek och tjoade, vände för hästar och mulåsnor. I rännstenen låg hästskit i stora högar och stanken var fruktansvärd. Jag följde pilen men fick inte ihop den med kvarteren. Det verkade stämma men ändå inte. Jag blev stående villrådig framför en slags virkesaffär. Det låg plankor i olika längder ut mot gatan. På en pall satt en kutryggig man och sydde på ett tygstycke. Bakom ryggen på honom fanns en tudelad spegel uppsatt. Jag stannade och såg mig i den. Människor flimrade förbi bakom mig. Jag mötte min blick. Såg rädd ut. Rädd att inte hitta ut. Plötsligt kom tanken från ingenstans, jag bara visste varför...höll upp kartan mot spegeln. Allt ramlade på plats. Självfallet hade han av ohejdad vana ritat den i spegelskrift. Jag flinade för mig själv, när den tilltagande skräcken övergick i lite euforisk glädje.

Tio minuter senare stod jag vid dörren igen. Bakom mig hörde jag röster som skrek och så det där rullande ljudet. Allt doftade kärnfriskt, nymålat och fräscht och vinden började avta igen. Jag såg handtaget framför mig som i dimma och drog ett häftigt andetag. Fick plötsligt en tanke att det kanske var låst. Jag kände efter med ett lätt tryck och satte axeln emot. Så var jag plötsligt ute på den andra sidan igen.

@

Texten är utskriven från Poeter.se

Författaren Elina Vacker med Poeter.se id #38005 innehar upphovsrätten